

Rasizm i dyskryminacja rasowa

1.

Gdy pozwolimy na to, by odgłosy wolności dochodziły z każdej miejscowości i każdej wsi, z każdego stanu i każdego miasta, przyspieszymy ten dzień kiedy wszystkie dzieci Boga- ludzie czarni i ludzie biali, żydzi i poganie, protestanci i katolicy- będą mogli złapać się za ręce i śpiewać w takt starej murzyńskiej pieśni: „Wreszcie wolni! Wreszcie wolni! Dzięki Bogu Wszchemogącemu, jesteście wreszcie wolni!”¹

1.1

Gatunek ludzki. Istoty posługujące się mową oraz umiejętnością wyrażania myśli, istoty walczące o pożywienie, walczące o terytorium, o pracę, o uznanie. Gatunek od zawsze gotowy do ataku, przysposobiony do obrony. Zdominował ziemię, zaludnił ją, *uczynił sobie poddaną*². Gatunek wreszcie zdolny do odczuwania empatii, do udzielania pomocy potrzebującym, do działania na rzecz innych, do poświęceń.

Zróżnicowany wewnątrznie, rasowo. Kolory skóry, odmienne mentalności, systemy wierzeń, warunki rozwoju, różnice psychofizyczne.

Gatunek ludzki. Niejednokrotnie bardziej drapieżny niż dzikie zwierzęta, jednocześnie kryjący w sobie olbrzymi potencjał „dobra”. Tylko od niego samego zależy właściwe wykorzystanie swoich możliwości, gdyż Stworzyciel ponad instynkty dał mu wolną wolę oraz umiejętność wyboru pomiędzy dobrem a złem.

Jednakże na pewnym etapie swojego rozwoju ludzkość zapomniała o tym, że różnorodność świadczy o bogactwie. W różnorodności zaczęto upatrywać powodów do kreowania postaw rasistowskich, do dyskryminacji będącej praktycznym przejawem rasizmu, wreszcie do segregacji jako sformalizowanej dyskryminacji. Dokonano umownego podziału na lepszych i gorszych, i zgodnie z tym podziałem dążono do psychicznej lub fizycznej eksterminacji tych gorszych.

1.2

Według głównych założeń rasizmu istnieją rasy wyższe, posiadające wyjątkowe zdolności kulturotwórcze, dzięki czemu są predestynowane do funkcji władczych, organizatorskich, i rasy niższe, psychicznie niedorozwinięte i zdegenerowane. Wszelkie różnice psychiczne między rasami są wrodzone i genetycznie uwarunkowane, podobnie jak różnice w kolorze skóry i innych cechach fizycznych.

¹ fragm. *I have a dream*, Martin Luther King, przemowy wygłoszonej na schodach Pomnika Lincolna w Waszyngtonie, dnia 28 sierpnia 1963 roku;

² *Biblia Tysiąclecia*, Warszawa- Poznań 2001, Księga Rodzaju, rozdz.1, werset 28.

Z tego można zatem wysnuć wniosek, iż krzyżowanie ras jest na ogół szkodliwe, w interesie kultury leży, by rasy wyższe utrzymywały czystość krwi.

Na podstawie rasizmu ukształtowały się również postawy społeczne takie jak etnocentryzm, nacjonalizm i szowinizm oraz polityka imperializmu. We wszystkich odmianach tego kierunku duże znaczenie odgrywała swoista historiozofia i mitologia historyczna, ale o tym później.

Dzielenie ludzi na "swoich, czyli dobrych" i "obcych, czyli gorszych" istnieje od zarania dziejów, a teoria o hierarchii ras stanowi rozwinięcie tego atawistycznego sposobu patrzenia na świat.

XIX wiek był czasem, kiedy rasizm miał status zwykłej dziedziny naukowej. *Faktem wartym zaznaczenia jest to, że w ciągu całego dziewiętnastego wieku, ogromna mniejszość głosów była podniesiona przeciwko teorii o hierarchii ras. Antropologia, biologia, psychologia, medycyna i socjologia stały się instrumentami, mającymi na celu udowodnienie niższości wszystkich ras w zestawieniu z rasą białą.*³

*W rzeczywistości prawie każdy naukowiec dał się złapać w bezwzględną sieć poglądów rasistowskich*⁴ i tylko niewielu miało przeciwne poglądy (Blumenbach, Herder).

Georges Cuvier zauważył, że *najbardziej zdegradowaną ze wszystkich ras ludzkich jest rasa czarna, ktorej kształt wywodzi się od bestii, a inteligencja nie jest na wystarczającym poziomie do tego, by móc brać udział w procesie rządzenia*⁵.

Karol Darwin zaś przedstawicieli rasy czarnej porównał do goryli.⁶

Naukowcy podkreślali, że decydującą rolę w badaniu ras i określaniu współczynnika inteligencji odgrywają nauki zajmujące się rozmiarem i ciężarem mózgu (kranometria, frenologia), a także umiejscowienie *foramen* w czaszce ludzkiej. Jak się później okazało, wpływ wyżej wymienionych parametrów na poziom inteligencji był bądź bezzasadny, bądź też wyniki były przeciwne do oczekiwanych. Realizując badania wychodzące z powyższych założeń- dochodzono nawet do rezultatu, jakoby to „biały człowiek” miał być bardziej prymitywny od „czarnego człowieka”. Tym samym często poglądy i hipotezy naukowców graniczyły z samowykluczającym się absurdem. Mimo to, stanowiły swoistą bazę dla ogromnych nadużyć w dziejach ludzkości, do dyskryminacji, masowych mordów, zbrodni przeciwko ludzkości. Nasuwa się wniosek, iż na ludziach nauki spoczywa ogromna odpowiedzialność za podnoszone kwestie, przy czym świadomość tej odpowiedzialności powinna być punktem wyjścia wszelkich procesów badawczych, a tym bardziej winna towarzyszyć stawianiu tez i formułowaniu teorii.

³ *Man's Most Dangerous Myth: the fallacy of race*, Ashley Montagu, 1997, str. 80;

⁴ op.cit., str. 32;

⁵ *Revolutions of the Globe*, Georges Cuvier, 1812, str. 105;

⁶ *The descent of man*, Karol Darwin, 1871, str. 201;

Jednym z pierwszych przejawów reakcji społecznej na badania naukowe było wydarzenie z 1810 roku. W cywilizowanym Londynie wystawiano na pokaz otyłą Murzynkę z plemienia Hotentotów (zamieszkującego tereny dzisiejszej RPA) jako jedno z żyjących w Afryce dzikich stworzeń.⁷

*Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w (...)Deklaracji (Praw Człowieka- przyp.aut.) bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenie lub jakiegokolwiek innego stanu.*⁸

Bez komentarza.

1.3

Za głównych twórców doktryny rasizmu uważa się dyplomate francuskiego z XIX wieku, hrabiego Arthur'a Gobineau oraz niemieckiego filozofa pochodzenia angielskiego - Houston'a Steward'a Chamberlain'a. Wielki wkład w rozwój doktryny miał również Paul Broca- francuski chirurg z XIX wieku, twórca rasizmu naukowego.

Gobineau w swoich „Szkicach o nierówności ras ludzkich” zauważył, iż o przyczynach upadku społeczeństw wcale nie decyduje determinizm geograficzny, czy choćby ustrój i instytucje społeczne, ale właśnie przemieszanie ras. Od tego czy dana rasa zachowa swoją czystość zależy jej rozwój oraz przetrwanie.

Wyróżnił trzy rasy ludzkie- żółtą, białą i czarną, jednak to rasie białej (aryjskiej) przyznał największy potencjał twórczy, najwyższy poziom inteligencji, zdolności przywódcze. Rasę żółtą nazwał *rasą męską* ze względu na jej praktycyzm oraz wybitne cechy męskie, choć o znacznie niższym poziomie inteligencji. Zaś rasa czarna to *rasa kobieca*, zmysłowa i wrażliwa, obdarzona licznymi talentami estetycznymi, jednakże słaba i niezdolna do przeprowadzania procesów o istotnej wadze dla państwowości.⁹

Francuski dyplomata nie radykalizował swoich poglądów, zachowując naukowy obiektywizm. Jego kontynuator jednak, Georges Vacher de Lapouge, w swoich rozważaniach naukowych był nieco bardziej radykalny. Rasie aryjskiej przyznał on wszelkie osiągnięcia związane z kulturą i doskonaleniem organizacji politycznej. Jednocześnie zauważył, iż rasa biała wykazuje już pewien stopień „zanieczyszczenia” i jest to doskonałą pożywką dla rozwoju wszelkiego rodzaju haseł socjalistycznych, demagogii.

Dopiero Houston Steward Chamberlain pozwolił sobie na dużą dozę subiektywizmu. Już

⁷ *Rasa ludzka*, Marcin Rotkiewicz, Tygodnik "Wprost", Nr 952 z dn. 25 lutego 2001;

⁸ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Zgromadzenie Ogólne ONZ 1948, artykuł 2.

⁹ *Historia doktryn politycznych i prawnych*, H. Olszewski, M. Zmierzak, Poznań 1998, str. 198,

w przedmowie do swego dzieła- „Podstaw XIX wieku” uznał on, że pewne procesy historyczne należy rozpatrywać traktując je jako osobiste przeżycia, co pozwala na dogłębniejszą analizę. Chamberlain stwierdził, że większość ludzi nie ma w ogóle rasy, natomiast o „rasowości” decyduje sama świadomość więzów rasowych. Według niego Grecy, Rzymianie i Żydzi stworzyli podwaliny współczesnej Europy, dając filozofię, prawo oraz chrześcijaństwo. Jednak dopiero Germanie (teutoni) potrafili skorzystać z dotychczasowego dorobku ludzkości, i nadali właściwy kształt otaczającej ich rzeczywistości, skonstruowali swoją państwowość, doskonałą kulturę. Filozof podkreślił konieczność zachowania czystości rasy teutońskiej, oraz walki z zagrożeniem- z Żydami, rasą- według niego- uzdolnioną, lecz niezwykle destrukcyjną. I to od doboru środków walki zależy wynik śmiertelnego starcia z „zagrożeniem”.

Dywagacje Houstona Stewarda Chamberlain’a stały się pożywką dla rozwoju faszyzmu, stały się inspiracją dla Adolfa Hitlera, który walkę o czystość rasową uczynił pierwszym punktem swojego programu politycznego.¹⁰

Wydawać by się mogło, że doświadczenia z przeszłości wystarczą, by nie powtarzać błędów historii. Jednak jest inaczej. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, dwaj amerykańscy naukowcy opublikowali książkę, w której dowodzili, że Murzyn ma niższy iloraz inteligencji od człowieka białego o 15 punktów. Ich teorie zostały określone mianem „rasizmu naukowego” mniej prymitywnego od swego dziewiętnastowiecznego wydania, gdyż opierającego się na budowie genetycznej badanych ras. Marcin Rotkiewicz pisał, że *ludzie różnią się zaledwie 0,01 proc. genów - świadczą opublikowane (w 2001 roku) wyniki badań ludzkiego genomu. Fakt ten niezbitnie dowodzi, że twierdzenie, iż jedne rasy są pod tym względem lepiej wyposażone od innych, jest kompletną bzdurą.*¹¹

2.

*Leżę samotny, chory i słaby
umrzeć tu znaczy nic
Nikt nie rozpacza i nikt nie modli się
I tylko ten numer, tylko numer
me ciało jest słabe, sam szkielet
lecz dusza moja wolna jest!
Nie skarżę się na to co zabrali mi.
Ku niebu ręce wyciągam.
Teraz modlę się. Stop nienawiści.
Proszę!¹²*

¹⁰ *Faszyzm. Historia*, Roger Eatwell, Poznań 1999;

¹¹ op.cit.

¹² *Children's Art about the Holocaust*, Imagine Art Gallery on-line, (źródło <http://www.remember.org/imagine/imagine.html>), Brian Nickols (1993) 6-latek;

2.1. Antysemityzm to forma rasizmu skierowanego przeciwko semitom. Żydzi to sztandarowy przykład grupy etnicznej prześladowanej z powodów rasowych, narodowościowych i religijnych. Antysemici *przypisują Żydom wszelkie możliwe negatywne cechy, czyny i zachowania zmierzające do rządzenia światem i podporządkowania sobie wszystkich nie-Żydów.*¹³

Z przejawami rasizmu i dyskryminacji wobec Żydów mamy do czynienia od zarania dziejów. W pierwszym okresie rozwoju demokrację hebrajską cechował nomadyczny tryb życia i z tym związana wysoko rozwinięta umiejętność dostosowywania się do życia w nowych warunkach, radzenia sobie w sytuacjach skrajnych, umiejętność jednoczenia swoich struktur i wyciągania ze swej sytuacji maksymalnych korzyści. Już w tamtych czasach Żydzi stawali się ofiarami frustracji i niezadowolenia społecznego. Od czasów starożytności (pogrom w Aleksandrii) obarczano ich winą za nieszczęścia, które w danym momencie dotyczyły konkretne państwo. Zarzucano im chciwość. Podejrzewano o oszustwa.

Kolejny okres w historii dziejów Izraela rozpoczął się w momencie, gdy koczowniczy tryb życia został zamieniony na osiadły. Hebrajczycy mogli cieszyć się swoją państwowością, jednak wrocie najazdy, podziały w samym królestwie- niosły ze sobą różne negatywne konsekwencje, niewolę babilońską, konieczność życia pod okupacją, wygnanie, a następnie życie w diasporze. Specyficzne umiejętności Żydów przydawały się w nowych warunkach i zaczęli oni stanowić zagrożenie dla miejscowej ludności. Żydzi w żadnym kraju, w którym się znaleźli, nie asymilowali się z jego mieszkańcami. Tworzyli wyalienowane, zamknięte grupy, a jednocześnie bardzo dobrze sobie radzili, będąc doskonałymi przedsiębiorcami. Przez wieki utrwały się więc pewne stereotypy, aż w końcu zwyczajem stało się obwinianie za wszelkie zło właśnie Żydów... Stąd późniejsze wypędzenia z Anglii w 1290 roku, z Francji w 1306 i 1394, z Hiszpanii i Portugalii w latach 1492-97.

Były też kraje broniące się przed osadnictwem żydowskim. W Rosji zakaz osiedlania się Żydów obowiązywał od XV w. do 1772.

Antysemityzm przejawiał się wobec tego również w dyskryminujących przepisach prawnych, później zaczął przybierać coraz to radykalniejsze formy. Najpierw miał podłoże stricte religijne, potem także polityczne i gospodarcze. Żydzi stali się wielką konkurencją zwłaszcza w życiu gospodarczym, podnoszono przeciw nim zarzuty dążenia do zawładnięcia światem. Ale kulminacja nastrojów antysemickich nastąpiła w czasach szerzenia się ruchu syjonistycznego, w końcu XIX i początkach XX wieku. Wtedy to powstawały pierwsze partie głoszące hasła antysemickie, a w latach 1881 i 1903-06 dochodziło do pogromów ludności żydowskiej w Rosji.

¹³ *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, praca zbiorowa pod red. Czesława Mojsiewiczza, Wrocław 1997, str. 18;

2.2 Swoje apogeum antysemityzm osiągnął za czasów Hitlera. Ojcem duchowym Trzeciej Rzeszy i jej ideologii był wspomniany wcześniej filozof Chamberlain, bratanek brytyjskiego premiera sir Nevilla Chamberlaina. To on ujrzał w Niemczech rasę panów, a w ich przywódcy męża opatrnościowego, który wyprowadzi lud germański z pustyni. Poglądy teologiczne młodszego Chamberlaina były, mówiąc oględnie, osobliwe.

*Ten, kto twierdzi, że Jezus był Żydem, jest albo głupcem, albo kłamcą.
[...] Jezus nie był Żydem.*

Zapytany o faktyczną wobec tego narodowość Jezusa, odparł że był on Aryjczykiem, ale nie z racji krwi, lecz z racji swej nauki moralnej i religijnej. Chamberlain posunął się wręcz do tego, że nawet najwybitniejszym postaciom historii żydowskiej, jak Dawid i biblijni prorocy, przypisał pochodzenie germańskie. Ta germańska obsesja na punkcie wyższości rasowej i zaludnienia planety czystymi rasowo "panami świata" wymagała stworzenia nowej religii. Adolf Hitler, który w *Mein Kampf* wielokrotnie używał określenia "Panowie Ziemi", widział w sobie ucieleśnienie cezara-boga. W jednym ze swych przemówień powiedział: *I wierzę, że postępowanie moje jest zgodne z wolą Wszchemocnego stwórcy. Mając się na baczności przed Żydami, stoję w obronie dzieła rąk Pana.*¹⁴

Dało się słyszeć nieraz głosy jakoby Hitler zmotywowany został do swych morderczych działań wyznawaną wiarą chrześcijańską. Jednak zbyt zauważalny jest ogromny wpływ ideologii opartej na czystym rasizmie, etnocentryzmie i na wartościach zgoła sprzecznych zasadom chrześcijaństwa. Niemiecki przywódca chorował na nienawiść tak obcą wierze Jezusowej, nie potrafił się wyzbyć tej nienawiści nawet tuż przed śmiercią, kiedy to w bunkrze spisywał swój testament. Pisał:

Przede wszystkim nakazuję przywódcom narodu i ich podwładnym, aby przestrzegali praw rasowych w całej rozciągłości i bez litości obnażali tę powszechną truciznę wszystkich narodów- międzynarodowe Żydostwo.

Jednak charyzmatyczny przywódca pociągnął za sobą tłumy. Najdziwniejsze jest to jak Hitler potrafił ukuć z tej nienawiści usystematyzowaną broń polityczną, zbudować podstawy swojego reżimu. W dodatku arcyministrzowsko ukrył przed ludźmi swoje prawdziwe intencje i zamiary. Swoją demagogiczną osobowością wręcz opętał tłumy, które poszły za nim ślepo ku wielkim zbrodniom, ku masowemu ludobójstwu.

¹⁴ Przemówienie Adolfa Hitlera, z dn. 13 sierpnia 1920 roku;

Dopuszczalne są sytuacje, gdy naród jeden nie darzy zbyt dużą sympatią drugiego, ale moment przeradzania się tego uczucia w czynną politykę mordu i eksterminacji jest przejawem całkowitego zdehumanizowania. Nawet wśród wybitnych humanistów.

Niepozorny i jakże „niearyjski” w swej fizjonomii Hitler dał wyraz swoim zapatrywaniom w rasistowskim ustawodawstwie. Na mocy Ustaw Norymberskich, uchwalonych 15 września 1935 roku, odebrano Żydom prawa obywatelskie. Nie mogli zawierać małżeństw z osobami narodowości niemieckiej. Zakaz dotyczył również noszenia niemieckiej flagi oraz zatrudniania Niemców przez Żydów- kupców. W 1933 roku usunięto Żydów z urzędów państwowych, konfiskowano ich mienie, narzucano dodatkowe świadczenia pieniężne, zabraniano wykonywania większości zawodów i wstępu na wyższe uczelnie.

Ludzkość musi wspólnie zwalczać takie ciemne instynkty¹⁵.

Następnie starano się wymusić na Żydach emigrację, jednakże pozbawieni środków do życia nie mieli dokąd się udać.

Na poświęconej tej sprawie konferencji w Évian-les-Bains (VII 1938) 33 państwa Europy, Ameryki i Australia zamknęło przed Żydami granice. Polska nie była zaproszona do udziału w konferencji. Jedynie Dominikana i Stany Zjednoczone ustaliły minimalne roczne limity imigrantów. Amerykanie obawiali się tego, że imigranci żydowscy przejmą ich stanowiska pracy, zwłaszcza że Stany podnosiły się w tamtym okresie z Wielkiego Kryzysu. Hitler zbojkotował konferencję, jednak potajemnie wysłał przedstawicieli, którzy oferowali uczestnikom kupno Żydów. 250 dolarów kosztowała jedna osoba, zaś cała rodzina- 1 tys.dolarów.

W 1939 roku Wielka Brytania wydała „Biały Akt”, w którym określiła swoją politykę wobec terytorium mandatowego- Palestyny. Opowiedziała się w nim przeciwko tworzeniu na tych terenach państwa żydowskiego, sprzeciwiła się również imigracji Żydów w tamte rejony. Mimo to imigracja wzrastała, Brytyjczycy zaś wszystkich imigrantów internowali do obozów.

Z kolei w lutym 1939 roku w Stanach toczyła się kampania przeciwko propozycji senatora Roberta Wagnera dotyczącej uchwalenia ustawy zezwalającej na imigrację 20,000 żydowskich dzieci poniżej 14 roku życia. Głównym argumentem przeciwników ustawy była konieczność pomocy amerykańskim dzieciom. Ustawa została odrzucona, mimo poparcia zapewnionego przez organizacje charytatywne.¹⁶

Mimo trudności, spośród 540 tys. niemieckich Żydów (1933) do wybuchu wojny wyemigrowało ponad 200 tys.

¹⁵ *Bush tours „evil” Auschwitz*, CNN z dn. 31 maja 2003;

¹⁶ <http://www.ushmm.org/outreach/evichr.htm>, United States Holocaust Memorial Museum;

W nocy z dnia 9 na 10 listopada 1938 komórki NSDAP, SS i S.A. dokonały pogromu, zwanego Nocą Tłuczonego Szkła (Kristallnacht). Zamordowano wówczas 90 tysięcy osób, zaś 36 tysięcy zesłano do obozów. Zniszczono 191 synagog, dokonano wielu podpaleń. Żydowskie dzieci zostały wydalone z publicznych szkół.

Wydawać by się mogło, że był to spisek ogólnoswiatowy przeciwko narodowi żydowskiemu.

Wydawać by się mogło, że to narody świata dyskryminowały właśnie Żydów, przyglądając się biernie postępującemu w Niemczech rasizmowi, nie przeciwdziałając, blokując ofiarom drogę ucieczki.

To „rasa panów”, rasa aryjska była tą lepszą. Żydzi ochrzczeni zostali rasą gorszą, oszustami i destruktorami. To od tego „gorszego gatunku” chciano ochronić czystą rasę panów, panów wybitnie mądrych, o nieskażonej krwi. Hitler dzięki swoim charyzmatycznym umiejętnościom i etnocentrycznej postawie potrafił wmówić ludziom, że trzeba walczyć o czystość rasową. Getta, segregacja rasowa, pozbawianie podstawowych praw ludzkich, prawa do życia, a w rezultacie dokonanie masowych mordów. Miliony ofiar. Holocaust, ofiara całopalna. Rasizm. Potworne piętno odcisnięte w ludzkiej świadomości już na zawsze.

W listopadzie ubiegłego roku podpalono żydowskie gimnazjum w Gagny pod Paryżem. W tym samym dniu dokonano zamachu na dwie synagogi w Stambule. Zginęło około 10 Żydów, zaś 300 osób zostało rannych.¹⁷

Tymczasem niektórzy rabini we współczesnym Izraelu wysuwają argumenty teologiczne, stanowiące podłoże rasizmu religijnego, w obronie dyskryminacji i przemocy przeciwko zamieszkałym tam Palestyńczykom. Bez komentarza.

3. *Ciemność ciemności nie pokona, tylko światło jest do tego zdolne;
Nienawiści nienawiść nie niszczy- tylko miłość ma tę zdolność.*

(M.L. King J.R.)

W historii świata dochodziło do wielu nadużyć. Historia świata w przeważającej większości to czas wojen, czas walki, zabijania. Czas dominacji jednych nad drugimi, „lepszymi” nad „gorszymi”, słabszych nad silniejszymi.

Ludność murzyńska już przez samych naukowców specjalizujących się w antropologii uważana była za przedstawicieli rasy gorszej, za zwierzęta zdolne do pracy i dobre do wyzyskiwania przez rasę białą. Owa rasa biała ubzdurzała sobie, że ma prawo wykorzystywać rasę czarną do swoich celów. W epoce kolonialnej rozkwitał handel „żywym towarem”, handel niewolnikami.

¹⁷ *Nowa Fala*, dn. 23 listopada 2003, www.e-polityka.com;

Murzyni wywożeni byli z macierzystego kontynentu do Ameryki, na Wschód do Azji. Tam zmuszani byli do nadludzkiej pracy, męczeni, poniżani, bici, zabijani. Praktycznie za darmo budując podstawy dzisiejszej potęgi Stanów Zjednoczonych.

Kolonializm piętno wycisnął także na Republice Południowej Afryki, której teren zdominowany był przez białą ludność już od XVII wieku, kiedy to zaczynała być realizowana rasistowska polityka apartheidu.

Mimo późniejszych sukcesów abolicjonizmu, znoszenia niewolnictwa na przestrzeni lat i przeprowadzenia procesu dekolonizacyjnego, konsekwencje uprzedniego stanu rzeczy są dostrzegalne po dziś dzień.

3.1 Segregacja rasowa polega na ograniczaniu dostępu określonej rasy do konkretnych miejsc użytku publicznego, takich jak szkoły, kościoły, parki, place zabaw, toalety publiczne. Taka praktyka dostarcza środków pozwalających na utrzymywanie ekonomicznej przewagi i wyższego statusu społecznego panującej politycznie grupy. Z reguły zawsze było to stosowane przez przedstawicieli rasy białej w celu zachowania swojej przewagi nad innymi rasami. Przypadki segregacji rasowej spotykane były w różnych częściach świata, przeważnie tam gdzie funkcjonowały wielorasowe wspólnoty. Jednak w krajach gdzie zróżnicowanie rasowe występowało na wielką skalę segregacja była raczej przejawem okazjonalnej dyskryminacji, nie legalizowanej prawnie.

Po oficjalnym zniesieniu niewolnictwa w USA biali postanowili w jakiś sposób utrzymać swoją przewagę nad czarną społecznością. Zostało to uczynione poprzez uchwalanie licznych aktów prawnych gwarantujących białym dalszą supremację.

Wcześniej, jeszcze za czasów niewolnictwa, funkcjonowały „czarne kody” stanowiące o tym, że ludność murzyńska była rodzajem własności należącej do białych. Generalnie filozofią nowych „poniewolniczych” kodów była konieczność utrzymania w ryzach niebezpiecznych Murzynów, którzy stanowili zagrożenie dla białej ludności.

Odnutowywano wysokie wskaźniki morderstw dokonywanych przez niewolników, posądzano ich o liczne zbrodnie. Nierzadko dochodziło do powstań wyzwolńczych, które były krwawo tłumione. Czarne kody stosowane były różnorako w zależności od potrzeb konkretnych stanów, jednak miały też cechę wspólną- dokładnie określony prawem status. Jeśli dziecko pochodziło z matki niewolnicy, zaś ojcem był człowiek wolny- dziecko pozostawało niewolne. Ludność tak klasyfikowana pozbawiana była wszelkich podstawowych praw, łącznie z nieuznawaniem przez sądy ich zeznań w kwestiach dotyczących białych. Nie mogli oni posiadać żadnej własności, a gdy byli atakowani przez osobę rasy białej, nie mieli prawa do obrony. Istniał szereg restrykcji ograniczających ich prawo do swobodnego poruszania się.¹⁸

¹⁸ *Chronology of African-American History: Significant Events and People from 1619 to the Present*, Alton Hornsby Jr., 1991;

Bez zezwolenia właściciela nie mogli opuścić terenu jego posesji, nie mieli też prawa do zgromadzeń, chyba że pod kontrolą kogoś białego.

Zabraniano im uczyć się pisania i czytania, nie pozwalano na mieszane małżeństwa.

Niestosowanie się do wszystkich powyższych reguł czarnego kodu groziło ciężkimi sankcjami. Najczęściej biczowano, znakowano i więziono. Zdarzały się też kary śmierci, ale tylko w przypadkach morderstw lub gwałtów na białych. Nocne patrole strzegły przestrzegania praw, pilnowały przedstawicieli rasy czarnej. W przypadkach naruszenia przez nich któregoś z zapisów prawnych wyciągane były surowe konsekwencje.

Po abolicji niewolnictwa owe przepisy nie wyszły z użycia, a jedynie modyfikowane w różnych stanach zapewniały stałą kontrolę nad masami czarnej ludności, oraz gwarantowały dostęp do taniej siły roboczej. To wszystko stanowiło podstawę do utrwalania postaw rasistowskich w amerykańskim społeczeństwie.

Pojawiło się prawo nazywające włóczęgą każdego czarnego nie posiadającego zatrudnienia i stałego miejsca zamieszkania. Taka osoba była aresztowana, karana grzywną i jeśli nie była w stanie jej zapłacić, zamieniono to na czas pracy. Zdarzały się sytuacje, gdy prawo zezwalało na „wynajmowanie” sierot i młodych murzyniątek białym pracodawcom, którzy dziwnym zbiegiem okoliczności byli ich poprzednimi „właścicielami”. Niektóre stany wprowadziły ograniczenia dotyczące ilości dóbr jakie czarni obywatele mogli posiadać. Obowiązywały zakazy podejmowania działalności gospodarczej w określonych branżach.

Byli niewolnicy nie mieli prawa do posiadania broni, zeznawania w sądzie, za wyjątkiem spraw dotyczących innych czarnych.

Akt prawny „Jim Crow” sankcjonował segregację w południowych stanach USA. Wydany w latach sześćdziesiątych XIX wieku zachował swoją moc przez przeszło sto lat, kiedy to Rosa Parks i Martin Luther King jr rozpoczęli ogólnospołeczną kampanię na rzecz przywrócenia równego statusu prawnego i społecznego ludności czarnoskórej. Ich działania przyniosły skutek i w 1964 roku został wydany akt prawny zawierający słowa ostro sprzeciwiające się dyskryminacji i segregacji rasowej.

Samo określenie „Jim Crow” stało się obraźliwym epitetem służącym do nazywania ludności czarnoskórej. Od końca lat siedemdziesiątych XIX wieku ciała ustawodawcze południowych stanów USA uchwały lawinowo prawa sankcjonujące rozdzielanie obywateli białych i czarnych w środkach publicznego transportu. Generalnie każda osoba o wątpliwym pochodzeniu i nie określonej genealogii była uznawana za „kolorowego”. Celem takiego ustawodawstwa było zapobieżenie potencjalnym kontaktom pomiędzy

ludnością białą i czarną w takich miejscach jak szkoły, parki, cmentarze, teatry czy restauracje.

W styczniu 1948 prezydent Harry Truman podpisał rozporządzenie kończące czasy segregacji w armii USA.

W 1954 roku Sąd Najwyższy uznał akt „Jim Crow” za niezgodny z konstytucją Stanów Zjednoczonych. Podobne stanowisko zajmował również w przypadku innych podobnie brzmiących aktów prawnych.

W późnych latach pięćdziesiątych rozpoczął się masowy ruch oparty na protestach i akcjach, podczas których odżegnywano się od stosowania przemocy. Działania te przełamały bierność w kwestii segregacji rasowej i sprawiły, że czarni mogli liczyć na ustawodawstwo gwarantujące im pełnię praw obywatelskich. Był to okres przełomowy. Nowy początek.

3.2

Apartheid jest tłumaczony jako rozdzielanie, segregacja. Z polityką apartheidu mieliśmy do czynienia w Republice Południowej Afryki. Podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, biali mieszkańcy RPA postanowili dążyć do zachowania swojej supremacji nad czarną większością, stanowiącą blisko 85 % populacji. Początków polityki apartheidu można upatrywać jeszcze w XVII wieku, jednak dopiero w latach czterdziestych XX wieku termin ten został upubliczniony dzięki sloganom Partii Nacjonalistycznej.¹⁹

Jeszcze w czasach kiedy RPA była kolonią, a władzę sprawowali w niej Anglicy i Holendrzy, dyskryminacja rasowa była na porządku dziennym. Jednakże dopiero po roku 1948, kiedy to wyżej wspomniana Partia Nacjonalistyczna wygrała wybory- rozpoczął się proces prawnego sankcjonowania segregacji rasowej.

W latach 1949-1971 uchwalono szereg ustaw legalizujących dominację białych nad innymi rasami. Zakazano zawierania mieszanych małżeństw, nakazano zarejestrowanie się w powszechnym spisie ludności w jednej z trzech kategorii (białą, czarną, kolorową), zakazano działalności partii komunistycznych. W akcie „Group Areas Act” z 1959 roku wprowadzono podział na dzielnice, do których wstępu nie mieli czarni obywatele. W 1958 roku na mocy „Promotion of Black Self-Government Act” utworzone zostały bantustany, tereny zamieszkiwane przez ludność czarną. Oficjalnie bantustany były swego rodzaju samodzielnymi tworem, jednak nieoficjalnie biali sprawowali nad nimi ścisłą kontrolę. Dodatkowo obowiązywał zakaz korzystania z tych samych publicznych sanitariatów, ograniczono stopień edukacji ludności czarnej, zalegalizowano dyskryminację rasową w

¹⁹ *Leksykon Politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1999, str. 31 i 32;

miejscu pracy, a w 1971 roku zmieniono status mieszkańców bantustanów- stali się oni obywatelami wydzielonych terytoriów, tracąc jednocześnie obywatelstwo Afryki Południowej.

Symptodem bycia wolnym jest nie tylko zrzucenie kajdan, ale zmiana życia na takie, które respektuje i uwypukla wolność innych.

Nelson Mandela (1999)

W marcu 1960 roku czarna ludność zebrała się w Sharpeville, aby protestować przeciwko konieczności noszenia kart identyfikacyjnych. Władze zabiły wówczas blisko 70 demonstrantów, zaś 180 osób zostało rannych. Większość zabito strzelając w plecy. Całe wydarzenie zostało nazwane masakrą z Sharpeville. Kolejno władze zakazały działalności Afrykańskiego Kongresu Narodowego i Kongresu Pan-Afrykańskiego. Aresztowano wielu działaczy. Organizacja Narodów Zjednoczonych 4 listopada 1962 wydała rezolucję, która potępiała rasistowską segregację rasową. Członkowie ONZ zostali zawezwani do zaprzestania militarnych i ekonomicznych stosunków z RPA. W 1964 Nelson Mandela , lider AKN , został skazany na dożywotnią karę pozbawienia wolności. W 1974 roku rząd wydał dekret wprowadzający do szkół naukę historii, geografii i nauk społecznych w języku afrikaans.

30 kwietnia 1976 dzieci ze szkoły w Soweto rozpoczęły strajk odmawiając pójścia do szkoły. Ich bunt rozciągnął się na inne szkoły w Soweto. Wielka grupa uczniów zebrała się 16 czerwca 1976, aby protestować przeciwko polityce segregacji, jednak policja odpowiedziała kulami. Dzieci broniły się rzucając kamieniami. Incydent wywołał ogromne poruszenie w całej Republice Południowej Afryki, władze odebrały wówczas życie setkom dzieci.

(...) "przestępstwem apartheidu", jest działanie zawierające praktyki podobne do tych stosowanych w polityce segregacji rasowej oraz dyskryminacji w RPA, pojęcie to będzie odnosiło się do wszystkich nieludzkich aktów popełnianych w celu powołania oraz utrzymania dominacji jednej grupy rasowej nad drugą, systematycznie uciskaną²⁰

Na arenie międzynarodowej polityka RPA spotykała się z coraz większym potępieniem, izolacją. ONZ wydawało liczne rezolucje ganiące RPA. W 1978 i 1983 zorganizowano Światowe Konferencje przeciwko Rasizmowi. Skutkami owych przedsięwzięć było między innymi znaczne zmniejszenie grona inwestorów kooperujących z firmami afrykańskimi,

²⁰ Międzynarodowa Konwencja dot. Tłumienia i Karania Zbrodni Segregacji Rasowej, ZO ONZ 1973, art. 2;

dodatkowo RPA została wykluczona ze wszystkich międzynarodowych wydarzeń sportowych.

Te międzynarodowe ruchy oraz wewnętrzne kłopoty, przekonały południowoafrykański rząd, że jego twarda linia polityki jest niemożliwa do obrony i w 1984 wprowadzono kilka reform. Uchylono wiele praw sankcjonujących segregację rasową, zapoczątkowano proces uchwalania nowej konstytucji. Przemiany trwały przez lata osiemdziesiąte XX wieku.

W 1989 na stanowisku prezydenta nastąpiła zmiana- F.W. de Klerk zastąpił P.W.Botha. W dniu 2 lutego 1990, podczas otwarcia obrad Parlamentu, nowy prezydent oświadczył, że polityka segregacji rasowej zawiodła, i że zakazy działalności politycznych partii, włączając AKN, powinny być zniesione. Nelson Mandela został wypuszczony z więzienia . De Klerk kontynuował znoszenie praw dyskryminujących czarną większość.

W kwietniu 2003 prezydent RPA Thabo Mbeki powiedział, że blisko 22 tysiące ludzi, którzy byli torturowani, zatrzymywani i zabijani- winno otrzymać odszkodowanie w wysokości łącznej sięgającej kwoty 85 milionów dolarów (660 mln rand). Komisja Prawdy i Pojednania, która zajęła się badaniem nadużyć z ery apartheidu poleciła rządowi zapłacić w ciągu najbliższych pięciu lat rekompensaty w wysokości 3 miliardów rand.

4.

Czy pamięć i świadomość przeszłych wydarzeń jest w stanie uchronić nas przed powtarzaniem błędów historii w takiej czy innej formie? Dopóki ludzkie serca kierowane będą egoizmem, nienawiścią i własną korzyścią, jako jedynymi wyznacznikami postępowania- nie zmieni się nic. Dopóki nie nauczą się stosować zasad moralnych, którymi cywilizacja szczyci się, a nie raczy ich w życie wcielać. To smutne, ale jakże prawdziwe.

(...) główna różnica między zbrodniami Holocaustu i niewolnictwa (a analogia ta będzie coraz częściej przywoływana) to różnica czasu. Ale teraz już się nie uda jej zatrzeć. Ważko przyczyniła się do tego konferencja na temat rasizmu, którą ONZ zorganizował w Durbanie. Bardzo niedobrze, że USA (pod pozorem rozbieżności co do zapisów dotyczących polityki Izraela) opuściły obrady. Ale i tak nie mogą już "opuścić" problemu kompensaty za niewolnictwo.²¹

Bibliografia:

1) *I have a dream*, Martin Luther King, przemowa wygłoszonej na schodach Pomnika Lincolna w Waszyngtonie, dnia 28 sierpnia 1963 roku;

²¹ *Niewolnictwo I Rozwój Afryki*, Grzegorz Kołodko, 10 września 2001 (źródło <http://www.tiger.edu.pl/kolodko/eseje/nzg/33.htm>);

- 2) *Biblia Tysiąclecia*, Warszawa- Poznań 2001;
- 3) *Man's Most Dangerous Myth: the fallacy of race*, Ashley Montagu, 1997;
- 4) *Revolutions of the Globe*, Georges Cuvier, 1812;
- 5) *The descent of man*, Karol Darwin, 1871;
- 6) *Rasa ludzka*, Marcin Rotkiewicz, Tygodnik "Wprost", Nr 952 z dn. 25 lutego 2001;
- 7) *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Zgromadzenie Ogólne ONZ, z dn. 10 grudnia 1948;
- 8) *Historia doktryn politycznych i prawnych*, H. Olszewski, M. Zmierczak;
- 9) *Faszyzm. Historia*, Roger Eatwell, Poznań 1999;
- 10) <http://www.remember.org/imagine/imagine4.html>, Brian Nickols, 1993;
- 11) *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, praca zbiorowa pod red. Czesława Mojsiewicza, Wrocław 1997;
- 12) Przemówienie Adolfa Hitlera, z dn. 13 sierpnia 1920 roku;
- 13) *Bush tours „evil” Aushwitz*, CNN z dn. 31 maja 2003;
- 14) <http://www.ushmm.org/outreach/evichr.htm>, United States Holocaust Memorial Museum;
- 15) *Nowa Fala*, dn. 23 listopada 2003, www.e-polityka.com;
- 16) *Chronology of African-American History: Significant Events and People from 1619 to the Present*, Alton Hornsby Jr., 1991;
- 17) *Leksykon Politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1999;
- 18) *Międzynarodowa Konwencja dot. Tłumienia i Karania Zbrodni Segregacji Rasowej*, Zgromadzenie Ogólne ONZ, 1973;

19) *Niewolnictwo I Rozwój Afryki*, Grzegorz Kołodko, 10 września 2001 (źródło <http://www.tiger.edu.pl/kolodko/eseje/nzg/33.htm>);

20) *Children's Art about the Holocaust*, Imagine Art Gallery on-line, (źródło <http://www.remember.org/imagine/imagine.html>).